

مبانی مطالعات اطلاع رسانی

درک اطلاعات و محیط آن

جون لستر و والس ک. کوهلر

مترجم

دکتر محسن نوکاریزی

استادیار دانشگاه بیرجند

سرشناسه	: لستر، جون. ۱۹۴۲ - م.
عنوان و نام پدیدآور	: مبانی مطالعات اطلاع رسانی: درک اطلاعات و محیط آن / جون لستر و والاس ک. کوهرلر؛ مترجم محسن نوکاریزی.
مشخصات نشر	: تهران: چاپار، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	: ط+ ۲۸۴ ص.
شابک	: 978-600-5294-71-2
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا.
یادداشت	: عنوان اصلی: Fundamentals of information studies..., 2nd, c2007.
موضوع	: اطلاع رسانی
موضوع	: منابع اطلاعاتی
موضوع	: خدمات اطلاع رسانی
موضوع	: تکنولوژی اطلاعات
موضوع	: سیاست اطلاعاتی
موضوع	: جامعه اطلاعاتی
شناسه افزوده	: نوکاریزی، محسن. ۱۳۴۵ - ، مترجم
رده بندی کنگره	: ۱۳۸۹ م۵۲ / ۷۶۶۵ Z
رده بندی دیویی	: ۰۲۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۱۴۲۴۵۴

تهران: ۸۸۸۹۹۶۸۰ - ۰۹۱۲۱۹۶۰۲۱۴

مبانی مطالعات اطلاع رسانی:

درک اطلاعات و محیط آن

جون لستر و والاس ک. کوهرلر

دکتر محسن نوکاریزی

nowkarzi@yahoo.com

ویراستار ادبی: دکتر جلیل الله فاروقی هندوالان

صفحه آرای: صابر ۰۵۸۶۶-۰۹۱۲۲۴۰

ناظر فنی چاپ: مریم تغضلی

چاپ و صحافی: چاپخانه آرین

چاپ اول: ۱۳۸۹

شمارگان: ۲۰۰۰

شابک: ۷۱-۲-۵۲۹۴-۹۷۸-۶۰۰-۹۷۸-۶۰۰-۵۲۹۴-۷۱-۲ ISBN: 978-600-5294-71-2

حق هر گونه چاپ و انتشار محفوظ است.

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

فهرست مندرجات

ج	شکل ها	۵
خ	پیش گفتار مترجم	۶
ذ	دبیاجه	۷
س	پیش گفتار	۸
۱	فصل ۱: تأثیر اطلاعات در جامعه	۱۱
۱	راهنمای یادگیری	۱۱
۳	مقدمه	۱۳
۳	کاربردهای اطلاعات در فعالیتهای روزمره	۱۳
۹	کاربردهای اطلاعات در جامعه	۱۹
۱۱	اطلاعات در حال دگر دیسی	۱۱
۱۳	نتیجه گیری	۱۳
۱۳	سؤالات مورد توجه	۱۳
۱۴	منابع	۱۴
۱۶	ماخذ اضافی	۱۶
۱۷	فصل ۲: مفاهیم بنیادی اطلاعات	۱۷
۱۷	راهنمای یادگیری	۱۷
۱۹	مقدمه	۱۹
۱۹	سطوح و اشکال اطلاعات	۱۹
۲۱	تعاریف اطلاعات	۲۱
۲۳	ویژگی های اطلاعات	۲۳
۲۴	اطلاعات به عنوان فراگرد	۲۴
۲۷	نظریه اطلاعات	۲۷
۲۹	ادراک اطلاعات	۲۹
۳۰	رویکردهای زبان شناختی و زیست شناختی به اطلاعات	۳۰
۳۷	نتیجه گیری	۳۷

۳۸	سؤالات مورد توجه
۳۸	منابع
۴۱	مأخذ اضافی
۴۳	فصل ۳: نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی
۴۳	راهنمای یادگیری
۴۵	مقدمه
۴۹	تفریح به عنوان اطلاعات
۵۰	نیازهای اطلاعاتی
۵۲	رفتارهای اطلاع‌یابی
۶۲	نتیجه‌گیری
۶۳	سؤالات مورد توجه
۶۳	منابع
۶۶	مأخذ اضافی
۶۷	فصل ۴: تاریخ فناوری اطلاعات
۶۷	راهنمای یادگیری
۶۹	مقدمه
۶۹	تمایز بین علم و فناوری
۷۲	فناوری اطلاعات و رشته‌های اطلاع‌رسانی
۷۶	استانداردسازی در انتقال و مبادله اطلاعات
۸۱	خط: نخستین انقلاب فناوری اطلاعات
۸۶	انتقال پیام: انقلاب دوم
۹۰	تأثیرات اجتماعی فناوری اطلاعات
۹۲	نتیجه‌گیری
۹۳	سؤالات مورد توجه
۹۴	منابع
۹۵	مأخذ اضافی
۹۷	فصل ۵: فناوری اطلاعات جاری
۹۷	راهنمای یادگیری
۹۹	مقدمه
۱۰۰	خلق و تبدیل داده
۱۰۳	انتقال اطلاعات
۱۰۸	ذخیره و بازیابی: پایگاه‌های داده الکترونیکی
۱۰۹	ذخیره و بازیابی: کتابخانه‌های رقومی
۱۱۲	نظام‌های تعاملی: ترکیب ذخیره، بازیابی و خلق

۲۱۵	مقدمه
۲۱۵	شناسایی جامعه اطلاعاتی
۲۳۱	بررسی تأثیر اطلاعات و فناوری‌های اطلاعات بر جوامع
۲۴۳	نتیجه‌گیری
۲۴۳	سؤالات مورد توجه
۲۴۴	منابع
۲۴۷	مأخذ اضافی
۲۴۹	فصل ۹: اقتصاد اطلاعات
۲۴۹	راهنمای یادگیری
۲۵۱	مقدمه
۲۵۱	تعاریف و مفاهیم اساسی
۲۵۴	اطلاعات به عنوان کالای اقتصادی
۲۵۷	هزینه، قیمت‌گذاری، و ارزش اطلاعات
۲۶۱	یارانه تهیه اطلاعات
۲۶۳	نقش دولت در اقتصاد اطلاعات
۲۶۷	روندهای اقتصاد اطلاعات
۲۷۰	نتیجه‌گیری
۲۷۰	سؤالاتی مورد توجه
۲۷۱	منابع
۲۷۲	مأخذ اضافی
۲۷۳	فصل ۱۰: اطلاعات، قدرت و جامعه
۲۷۳	راهنمای یادگیری
۲۷۵	مقدمه
۲۷۵	نظراتی در باره قدرت
۲۷۹	اطلاعات به عنوان قدرت
۲۸۷	اطلاعات و قدرت
۲۹۸	نتیجه‌گیری
۳۰۰	سؤالات مورد توجه
۳۰۰	منابع
۳۰۳	مأخذ اضافی
۳۰۵	فصل ۱۱: وضع قوانین و خط‌مشی‌های اطلاع‌رسانی
۳۰۵	راهنمای یادگیری
۳۰۷	مقدمه
۳۰۸	وضع قانون ارتباط

۱۱۶.....	ذخیره و حفاظت
۱۱۹.....	نتیجه‌گیری
۱۲۰.....	سؤالات مورد توجه
۱۲۰.....	منابع
۱۲۳.....	مأخذ اضافی
۱۲۵.....	فصل ۶: نهادهای اجتماعی برای خلق، توزیع و مدیریت اطلاعات
۱۲۵.....	راهنمای یادگیری
۱۲۷.....	مقدمه
۱۲۸.....	نهادهای فراگردهای اولیه
۱۳۰.....	توسعه صنعت چاپ
۱۳۲.....	رشد و تحول در کتابخانه‌ها
۱۳۳.....	استقرار نظام‌های آموزشی
۱۳۵.....	نهادهای جدید
۱۳۶.....	تهیه و تولید پیشینه‌های اطلاعاتی برای توزیع
۱۵۹.....	ترویج انتقال اطلاعات به نسل‌های آتی و تولید اطلاعات جدید
۱۶۱.....	توزیع پیشینه‌های اطلاعات و مدیریت بر پیشینه‌های اطلاعاتی و در دسترس قرار دادن آن‌ها
۱۶۳.....	نتیجه‌گیری
۱۶۴.....	سؤالات مورد توجه
۱۶۶.....	منابع
۱۶۸.....	مأخذ اضافی
۱۷۱.....	فصل ۷: حرفه‌های اطلاع‌رسانی
۱۷۱.....	راهنمای یادگیری
۱۷۳.....	مقدمه
۱۷۵.....	دسته‌بندی‌های حرفه‌های اطلاع‌رسانی
۱۷۹.....	حرفه‌های خلق/اکتشاف اطلاعات
۱۸۶.....	حرفه‌های وابسته به مدیریت
۱۹۱.....	حرفه‌های وابسته به ذخیره
۲۰۲.....	تحول در حرفه‌های اطلاع‌رسانی
۲۰۵.....	نتیجه‌گیری
۲۰۶.....	سؤالات مورد توجه
۲۰۷.....	منابع
۲۱۰.....	مأخذ اضافی
۲۱۳.....	فصل ۸: تأثیر اطلاعات بر فرهنگ‌ها و جوامع
۲۱۳.....	راهنمای یادگیری

۳۱۱.....	کنترل اطلاعات
۳۱۵.....	اشکال مختلف وضع قانون
۳۱۶.....	کنترل و استفاده از اطلاعات دولت
۳۱۹.....	خطمشی اطلاع‌رسانی و سازمان‌های واضع قانون
۳۴۴.....	نتیجه‌گیری
۳۴۴.....	سؤالات مورد توجه
۳۴۵.....	منابع
۳۴۶.....	مأخذ اضافی
۳۴۹.....	فصل ۱۲: حوزه‌ها و مباحث خطمشی اطلاع‌رسانی
۳۴۹.....	راهنمای یادگیری
۳۵۱.....	مقدمه
۳۵۲.....	خطمشی‌های خلق و تولید
۳۵۸.....	خطمشی‌های اشاعه و دسترسی به اطلاعات
۳۶۱.....	خطمشی‌های توزیع اطلاعات
۳۶۵.....	حوزه‌های اصلی توجه به خطمشی جاری
۳۸۰.....	نتیجه‌گیری
۳۸۱.....	سؤالات مورد توجه
۳۸۱.....	منابع
۳۸۴.....	مأخذ اضافی
۳۸۵.....	فصل ۱۳: فلسفه اخلاق اطلاعات
۳۸۵.....	راهنمای یادگیری
۳۸۷.....	مقدمه
۳۸۹.....	فلسفه اخلاق و فرهنگ
۳۹۰.....	خاستگاه فلسفه اخلاق
۳۹۲.....	در باره تفاوت‌های قانون، فلسفه اخلاق و اصول اخلاق
۳۹۲.....	اصول اخلاق، ارزش‌ها و فلسفه اخلاق
۳۹۴.....	فلسفه اخلاق، اصول اخلاق و اطلاعات
۳۹۵.....	اطلاعات در عمل
۳۹۶.....	نظامنامه فلسفه اخلاق و ارزش‌ها: آن چه این حرفه‌مندان به ما می‌آموزند
۳۹۹.....	مباحثی در فلسفه اخلاق اطلاعات
۴۲۴.....	نتیجه‌گیری
۴۲۶.....	سؤالات مورد توجه
۴۲۶.....	منابع
۴۳۱.....	مأخذ اضافی

فصل ۱۴: آینده اطلاعات.....	۴۳۳
راهنمای یادگیری.....	۴۳۳
مقدمه.....	۴۳۵
نگاهی به گذشته و نگاهی به آینده.....	۴۳۸
اطلاعات، جامعه و آینده.....	۴۴۶
سؤالات مورد توجه.....	۴۴۹
منابع.....	۴۵۰
مآخذ اضافی.....	۴۵۲
واژه‌نامه.....	۴۵۳
نمایه.....	۴۶۵
در باره نویسندگان.....	۴۸۳

سیاهه شکل‌ها

۲۰	هرم اطلاعات	۱-۲
۲۵	الگوی انتقال اطلاعات ویکری	۲-۲
۲۸	الگوی انتقال اطلاعات شانون	۳-۲
۲۹	سیگنال‌های قیاسی	۴-۲
۲۹	سیگنال‌های رقومی	۵-۲
۳۲	طرح پیونیر ۱۰	۶-۲
۳۴	لوح الرشید	۷-۲
۳۶	نقشه آسمان	۸-۲
۷۸	خط تصویری جدید	۱-۴
۱۶۵	ساختار نمونه غول رسانه‌ای	۱-۶
۱۷۶	روابط حرفه‌های اطلاع‌رسانی	۱-۷
۱۷۸	رشته‌های علوم رایانه	۲-۷
۳۳۴	طرح‌های ابتکاری گزیده استانداردهای کنسرسیوم وب جهانگستر	۱-۱۱
۳۳۷	سازمان‌های ملی استاندارد	۲-۱۱
۳۳۹	استانداردهای اطلاعات ایزو	۳-۱۱
۳۹۱	الگوی چندخاستگاهی	۱-۱۳
۳۹۲	الگوی تک‌خاستگاهی	۲-۱۳
۳۹۷	نقشه اصول و ارزش‌های فلسفه اخلاق	۳-۱۳

پیش‌گفتار مترجم

منت خدای را که توان اندیشیدن و کار کردن عطا فرمود و توفیق ارزانی داشت تا بتوانم قدر نعمت‌هایش را بدانم و با نام او ترجمه این اثر را آغاز کنم و با یاد او به اتمام برسانم.

فکر ترجمه این اثر از مهرماه سال ۱۳۸۶ و به دنبال معرفی کتاب توسط دوست و همکار فرهیخته‌ام، آقای دکتر علی حسین قاسمی، در ذهنم شکل گرفت و از آن پس کار ترجمه را، همراه با تدریس آن در دوره کارشناسی ارشد، آغاز کردم. در اواخر کار ترجمه ویرایش نخست اثر بودم که مطلع شدم ویرایش دوم اثر منتشر شده است. حیف بود که ویرایش جدیدتر را مطالعه نکنم. پس از تهیه ویرایش جدید و مقابله آن با ویرایش نخست تغییرات زیادی را در آن مشاهده کردم که بسیار به درک مفهوم کتاب کمک می‌کرد و بخش‌هایی به آن اضافه شده بود که بسیار مهم و اساسی به نظر می‌رسید. در نتیجه تصمیم گرفتم برای استفاده بهتر اقدام به ترجمه ویرایش دوم نمایم. اکنون آن چه شاهد آن هستید ترجمه ویرایش دوم کتابی است که در سال ۲۰۰۷ میلادی در امریکا توسط دو تن از اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های امریکا برای تدریس در درس مبانی در دوره‌های کارشناسی و تحصیلات تکمیلی تهیه شده است.

این کتاب یکی از بهترین منابع در زمینه مبانی اطلاع‌رسانی است و مطالب جدید و جالب بسیاری دارد که جای آن‌ها را برای فارسی زبانان، و دانشجویان کتابداری و اطلاع‌رسانی در کشور خودمان خالی یافتم. هدف نخست از ترجمه کتاب، در اختیار داشتن اثری جدید و مفصل در این حوزه برای دانشجویان دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری بوده است، هرچند مطالعه متن یاد شده مورد استفاده دانشجویان کارشناسی و تمام کتابداران و اطلاع‌رسانان و نیز کلیه کسانی که با مباحث اطلاعات و ارتباطات سروکار دارند، قرار خواهد گرفت. امیدوارم که

ترجمه این اثر گامی هر چند کوچک در راستای توسعه مبنای علم اطلاع‌رسانی در ایران باشد.

در ترجمه این اثر تا حد امکان تلاش شده است وفاداری به متن اصلی رعایت شود. حتی در باره نکات پیچیده و سخت، در مواردی با نویسندگان اصلی مکاتبه شده و از آن‌ها توضیح خواسته شده است که در این جا از همکاری صمیمانه ایشان تشکر می‌شود. در معادل‌سازی اصطلاحات حوزه‌های دیگر، به ویژه مباحث اخلاقی و حقوقی کتاب، با متخصصان این حوزه‌ها مشورت شده و دیدگاه‌های ایشان پس از بررسی مورد توجه و استفاده قرار گرفته است. در مورد برگرداندن معادل فارسی اسامی لاتین مبنای کار برای تلفظ اسامی انگلیسی فرهنگ بایبلون بوده است. برای اسامی فرانسه یا سایر زبان‌ها تا حد امکان کوشش شده است عین تلفظ زبان مادر مورد توجه قرار گیرد. در برگردان نمایه این اثر زمان زیادی صرف شده است تا نمایه‌ای تحلیلی و مناسب همانند نمایه اصلی به فارسی تهیه شود. فقط در چند مورد که واژه یا اصطلاحی برای خواننده فارسی زبان خیلی دور از ذهن بوده، از آوردن آن در نمایه پرهیز شده است.

پس از اتمام ترجمه و مطالعه مکرر آن، اصل کار همراه با متن ترجمه در اختیار ویراستار محترم آقای دکتر جلیل فاروقی قرار گرفت و ایشان نیز با دقت و حوصله تمام متن را مقابله کردند و نظرات اصلاحی ارزشمندی را در خصوص برخی اصطلاحات و مفاهیم در اختیار اینجانب قرار دادند که درک ترجمه اثر را آسان‌تر می‌ساخت. از این رو، بر خود لازم می‌دانم از زحمات بی‌شائبه و دیدگاه‌های گرانبار ایشان قدردانی کنم.

در پایان بر خود لازم می‌دانم از همسر فرهیخته و بزرگوارم، خانم لیلا جعفری، که همواره محیط مطالعه و تحقیق و ترجمه را فراهم می‌کند، سپاسگزاری نمایم. بی‌شک اگر نبود همکاری و صبر و حوصله ایشان ترجمه این اثر سنگین برایم امکان‌پذیر نمی‌گشت. گروهی از دانشجویان کارشناسی ارشد در سراسر کار ترجمه، از جمله در مطالعه متن اولیه و ارائه نظرانی ارزشمند، کمک‌های فراوانی به اینجانب کردند که شایسته تقدیر است و به دلیل طولانی شدن این مقال از ذکر نام آن‌ها خودداری می‌شود.

دکتر محسن نوکاریزی

استادیار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه بیرجند

تیرماه ۱۳۸۹

دیباچه

چگونه معنای اطلاعات را می‌یابیم؟ از نقاشی‌های غارها و سنگ‌نبشته‌های رشید تا اچ‌تی‌ام‌ال و پایگاه تاریخ‌نگار وب‌سایت‌ها^۱، امروزه مردم مطالعه اطلاعات را به عنوان اقدامی ارزشمند تلقی می‌کنند. اما اطلاعات ممکن است مفهومی کاملاً انتزاعی به نظر رسد که به سادگی با داده، حقیقت، و مدرک؛ و همه با هم در گردباد خلق دانش اشتباه گرفته شوند. در طی چندین دهه، به ویراستاران و ناشران به عنوان نیروهای مشروعی می‌نگریستیم که بر اطلاعات معتبر مهر تأیید می‌زدند، اما اکنون در چشم‌انداز وسیع وب، کاربر باید در مورد کیفیت اطلاعات تصمیم بگیرد.

در این ویرایش دوم مبانی مطالعات اطلاع‌رسانی، جون لستر و وِلس کوهلر وظیفه خطیر بررسی نظریه و کاربرد مفاهیم اطلاعات را به منظور تشریح تاریخچه و محیط جاری استفاده از اطلاعات، کاربردهای اطلاعات، و فناوری اطلاعات برعهده می‌گیرند. رسالت بارز این کتاب کمک به دانشجویان در درک نظام‌های ارتباطی و اطلاعاتی و چگونگی تکامل آن‌ها و تدارک ابزار یادگیری برای کلاس‌های مقدماتی در حوزه مطالعات اطلاع‌رسانی است. پدیدآورندگان، به جای حرکت گام به گام به شیوه کتاب درسی، امثال جذاب و نمونه‌هایی از زندگی واقعی درج می‌کنند تا آن چه را که ممکن بود فقط اثر نظری باشد، تقویت کنند. نظریه به تنهایی مهم است و نباید کاهش یابد، اما برای اعتبار آن‌ها، پدیدآورندگان فصل‌های کتاب را بر اساس پژوهش‌های استوار علم اطلاع‌رسانی می‌سازند. در این کتاب مطالبی در باره آثار اوتله، پیسلی، باکلند، و برایت، به دانشجویان در زمینه «اسامی که آن‌ها باید در

۱. وب‌سایتی است که توسط سازمان غیرانتفاعی کنسرسیوم وب ایجاد شده است و این امکان را فراهم می‌آورد تا ببینیم هر وب‌سایت از سال ۱۹۹۶ تا زمان حاضر (در نسخه‌های قبلی) به چه شکلی بوده است. در واقع، آرشیوی از نسخه‌های قبلی برخی وب‌سایت‌های سازمان‌ها و نهادها را ارائه می‌کند.

حوزه اطلاع‌رسانی بشناسند» ارائه می‌شود در حالی که متنی دسترس‌پذیر نیز هست. در عین حال، پدیدآورندگان نیز متن جالبی را برای تمام کسانی که در آرزوی درک حوزه‌ای هستند که در قرن بیستم پدیدار می‌گردد و حاکمیت خود را در قرن بیست و یکم ادامه می‌دهد، فراهم می‌آورند.

کسانی که با حوزه اطلاع‌رسانی آشنا نیستند، ممکن است درک نکنند که رشته‌های فرعی زیادی، از جمله اطلاع‌یابی، بازیابی اطلاعات، مدیریت دانش، و انفورماتیک، در درون این حوزه وجود دارد که در دانشگاه‌های عمده دنیا موضوع پژوهش‌های اصلی قرار می‌گیرند. این متن از نظر دامنه بسیار مختصر است و بین برخی حوزه‌های حرفه‌ای، از جمله ارتباطات، علوم رایانه، علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، و فناوری اطلاعات ارتباط برقرار می‌سازد، و نگاهی بین‌المللی دارد که تحسین کسانی را که مطالعات اطلاع‌رسانی را از نظر ماهیت جهانی می‌بینند، برمی‌انگیزد. برنامه‌های دانشگاه در اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات (خارج از دانشکده‌های علوم و مهندسی رایانه) پدیده نسبتاً جدیدی است، و متون اندکی وجود دارد که مفاهیم گوناگون اطلاعات و نیز فناوری اطلاعات و ارتباطات را یکپارچه سازد. مبنای مطالعات اطلاع‌رسانی نکته آغاز بسیار خوبی برای دانشجویان مقاطع کارشناسی و تحصیلات تکمیلی است که معبر فکری جدیدی را به روی پرسش‌های چالش‌برانگیز و پایداری می‌گشاید، پرسش‌هایی که بخش جدایی‌ناپذیر حوزه‌های تحصیلی در حال تکوینی نظیر علم اطلاع‌رسانی هستند که کاربردهایش به سرعت و پیوسته متحول می‌شود.

فقط مبنای نظر و عملی اطلاعات نیست که به این کتاب ارزش می‌بخشد. این کتاب خوانندگان را با جنبه سیاسی اطلاعات، و روابط قدرتی ملازم آن که در هر جامعه در دسترسی به اطلاعات و نبود دسترسی به آن موجود است، آشنا می‌سازد. تحلیل قدرت و اطلاعات بخش اضافی جدیدی است که در ویرایش جدید به آن افزوده شده است و یک فصل را در ویرایش دوم به خود اختصاص می‌دهد. در فصل مربوط به جنبه اقتصادی اطلاعات و توزیع آن نیز اندیشه‌های متفکرانه عمیقی در ارتباط با جامعه کثرت‌گرا و مردم سالار عرضه شده است. در ویرایش جدید مطالب دیگری در باره رفتار کاربر اضافه شده است که جنبه اصلی اطلاع‌رسانی اجتماعی علوم اطلاع‌رسانی است. توجه به جنبه‌های انسانی کاربرد اطلاعات و فناوری برای اثری که از حوزه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی سرچشمه می‌گیرد، شایسته است. حرفه‌مندان اطلاع‌رسانی از گذشته به نیازهای اطلاعاتی افراد، اطلاعات مرتبط به منظور پاسخگویی به آن نیازها، و چگونگی استفاده از اطلاعات توسط افراد و سازمان‌ها توجه کرده‌اند.

لستر و کوهلر اعضای هیأت علمی مجربی در مطالعات اطلاع‌رسانی هستند که هر کدام چندین دهه تجربه تدریس و مدیریت در کار آموزش عالی دارند. علایق کاری

آن‌ها گسترده و شامل علوم انسانی و علوم سیاسی و خط‌مشی اطلاع‌رسانی است. هر یک به تنهایی پست‌های معتبری در زمینه سازمان‌های حرفه‌ای اطلاع‌رسانی و هیأت تحریریه و مدیره حوزه‌های اطلاع‌رسانی برعهده داشته‌اند. پس شایسته است که در این کتاب رنوس مطالب نقش‌های گوناگون حرفه‌ای ارائه شود که دانشجویان مشتاق حرفه‌های اطلاع‌رسانی بتوانند با اتمام تحصیلات خود در دانشگاه، به خوبی وظایف خود را به انجام برسانند. در عمل، این تأکید در دانشکده‌های حرفه‌ای مهم است چون در آن جا دانشجویان خود را در مسیر شغلی می‌بینند که در طول عمر ادامه خواهد یافت، هرچند تغییر و تحولاتی در ادامه راه در پست‌ها به وجود خواهد آمد.

من تحت تأثیر دقت و تعمق پدیدآورندگان نسبت به تمام موضوعات مربوط به اطلاعات قرار گرفتم. آن‌ها شجاعانه به موضوعی پرداخته‌اند که به طور نهفته در هر کنفرانس خبری که سیستم عامل جدید یا ابزارچه الکترونیکی جدید یا ابزار اینترنتی جدیدی را معرفی می‌کند، متحول می‌شود. در جهانی که «نومتخصصان» همواره روی صفحه نمایش هستند و با وجود شبکه‌سازی اجتماعی برخطی، ارتباط از طریق گوگل، و فیلم رقومی تعامل، متخصص شدن کاری آسان است، کتابی که برای بررسی محیط اطلاعات و تأثیرات گسترده آن به تاریخ گذشته برگردد، برای کسانی که با دانشجویان کار می‌کنند و آن‌ها را تشویق می‌کنند مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان هوشمند اطلاعات باشند، قابل تحسین است. فصل مربوط به فلسفه اخلاق به ویژه ارزشمند است از این نظر که پرسش‌های عمیقی را مطرح می‌سازد که تقویت‌کننده ارزش‌های جامعه‌ای است که در آن سازمان‌ها برای ایفای نقش به اطلاعات کیفی وابسته هستند. برای کسانی که در بیرون از حوزه فلسفه هستند، نوشتن در باره فلسفه اخلاق، بدون این که خود متخصص علم اخلاق باشند، کار ساده‌ای نیست. رویکرد اتخاذ شده توسط لستر و کوهلر بسیار مؤثر است، آن‌ها حرفه‌مندان محیط‌های اطلاعاتی را در تلاش گسترده برای وفادار ماندن به نظامنامه اخلاقی مبتنی بر هنجارهای اصول اخلاقی مورد انتظار از آن‌ها از سوی جامعه نشان داده‌اند. همان‌گونه که در کتاب نتیجه‌گیری شده است، پدیدآورندگان با نگاه به آینده اطلاعات با اشاره به فیلم‌های عامه‌پسند و کلاسیک در باره هوش مصنوعی، اعتقاد دارند که درک اطلاعات و فناوری‌ها ممکن است در عمل به ما کمک کند به بررسی اندیشه‌های والا نظیر آن چه ما را انسان می‌سازد، و مسؤولیت‌هایی که باید به دلیل انسانیت خویش برعهده بگیریم و آن‌هایی را که باید به ماشین واگذار کنیم، بپردازیم.

کلر مک‌اینرنی، دانشیار

راتگرز، دانشگاه ایالت نیوجرسی

دانشکده مطالعات ارتباطات، اطلاعات و کتابداری

پیش‌گفتار

اطلاعات به قدری در زندگی روزمره ما مهم شده است که اکنون در «محیط اطلاعاتی» به سر می‌بریم، زیستگاهی که مطمئناً و کاملاً به اندازه اکوسیستم محل زندگی خویش ما را احاطه کرده است. این زیستگاه به منظور دربرگرفتن منابع جدید اطلاعات و فعالیت‌های جدید اطلاع‌رسانی، پیوسته گسترش می‌یابد. در نگارش «مبانی مطالعات اطلاع‌رسانی: درک اطلاعات و محیط آن»، ویرایش دوم، درصدد ترکیب نظریه و نمونه‌های روزمره به منظور تهیه مقدمه‌ای مبسوط برای این حوزه بودیم.

اطلاعات را به گونه‌ای عام به عنوان هر چیزی تعریف می‌کنیم که وضعیت دانش گیرنده را متحول سازد. در این جا تأکیدمان بر فعالیت اطلاع‌رسانی انسان است. ما از اصطلاح «محیط اطلاعاتی» نه تنها برای اشاره به اطلاعات و فعالیت اطلاع‌رسانی بلکه نیز برای دلالت بر محیط اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، و فرهنگی استفاده می‌کنیم. از نظر ما، جداسازی اطلاعات از بافتی که رخ می‌دهد، امکان‌پذیر نیست. هرچند در مبانی مطالعات اطلاع‌رسانی تأکید نخست بر محیط اطلاعاتی معاصر است، اما تلاش می‌کنیم پیوند بین نهادهای کنونی اطلاع‌رسانی را با خاستگاه‌های تاریخی، و بافت‌های فرهنگی، سیاسی، و اقتصادی آن‌ها برقرار سازیم. در مبانی مطالعات اطلاع‌رسانی آن چه را مفاهیم و مباحث اساسی در خط‌مشی اطلاع‌رسانی می‌دانیم، بررسی می‌کنیم.

در سراسر این کتاب، تلاش کرده‌ایم مضامین عمومی‌ای را که خواننده دنبال می‌کند، شناسایی و ردیابی کنیم. مهم‌ترین مضمون، تأثیر توسعه فناوری بر

دسترسی و استفاده از اطلاعات و تحولاتی است که این توسعه در ساختار و عملیات جامعه ایجاد کرده است. پرسشی که در کل کتاب شیوع یافته، این است که آیا مباحث و چالش‌های اطلاعاتی کنونی پیش روی ما واقعاً جدید یا تجلی‌های متفاوتی از مباحث و نگرانی‌های گذشته، یعنی از آغاز ارتباط مضبوط هستند. هرچند در انتها پاسخ آن را می‌دهیم، اما تصمیم برعهده خواننده گذاشته می‌شود.

ما معتقدیم که وظیفه ما به عنوان پدیدآورنده، کمک به خواننده در شناسایی پرسش‌های مهم و پیشنهاد راه‌هایی است که از آن طرق خواننده قادر به تعمق خواهد بود. از این رو، الزاماً تلاش نمی‌کنیم پاسخ‌هایی به مباحث مطرح بدهیم، بلکه بیش‌تر می‌کوشیم به خواننده کمک کنیم تا در باره این پرسش‌ها بیندیشد و همواره در جست‌وجوی پاسخ باشد. البته این هدف نخستین آموزش است.

اندیشه‌ها و مفاهیم موجود در درون این کتاب بر اساس تجربه و تعامل با دانشجویان و همکاران عضو هیأت علمی و از طریق مشارکت در حرفه اطلاع‌رسانی در طی دوره‌ای طولانی شکل گرفته است. یکی از ما درسی مقدماتی در این حوزه را در مقطع تحصیلات تکمیلی به مدت بیش از سی سال تدریس کرده و دیگری به همان اندازه در حوزه سیاست و خط‌مشی کار و تدریس کرده است.

مبانی مطالعات اطلاع‌رسانی در وهله نخست به منظور استفاده به عنوان کتاب درسی در دروس مقدماتی کارشناسی و تحصیلات تکمیلی رشته مطالعات اطلاع‌رسانی طراحی شده است. از آن به عنوان منبع مطالعه پیشینه یا موازی برای درس‌های تخصصی‌تر کارشناسی یا تحصیلات تکمیلی می‌توان استفاده کرد. امیدواریم سایر افراد غیردانشجویی که در جست‌وجوی پیشینه‌ای در زمینه جامعه اطلاعاتی یا طالب کسب بینشی در این حوزه موضوعی بسیار متحول هستند، نیز این کتاب را روشنگر درک خویش از چگونگی تأثیر روزمره اطلاعات بر ما بیابند.

مطالب جدید در این ویرایش

یکی از مزایای نگارش بیش از یک ویرایش از کتاب این است که می‌توان انتقادات و توضیحات منتقدان و داوران را مورد توجه قرار داد. نقد کتاب خدمتی ارزشمند برای خوانندگانی است که به دنبال انتخاب آثار مورد علاقه خود هستند. این نقدها راهنمای ارزشمندی برای پدیدآورندگان نیز هستند و به کمبودها و سایر شکاف‌های موجود در مطالب کتاب کمک می‌کنند. ما از منتقدان به خاطر راهنمایی آن‌ها تشکر می‌کنیم.

در این ویرایش دوم بر اساس دو نقد از ویرایش نخست که تصور می‌کردیم بینشی ارزشمند به کتاب می‌دهد، مطالب جدیدی افزوده‌ایم. بر اساس نقدی از النا ماسویچی‌یوتی^۱ (۲۰۰۴)، فصل سه، «نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی» را اضافه کردیم که شرح مبسوطی از رفتار کاربر ارائه می‌کند. داگلاس رابر (۲۰۰۴) اشاره کرد که در ویرایش نخست، چون به روشنی مبانی هنر، علم و عمل اطلاع‌رسانی تحلیل نشده بود، در پرداختن به پیوند بین قدرت و اطلاعات موفق نبود. حق با اوست. چون مقدمه‌ای بر اطلاع‌رسانی نوشتیم، عمداً تحلیلی در آن سطح ارائه نکردیم. در واکنش به این انتقاد، تصمیم گرفتیم تحلیل قدرت و اطلاعات را در فصل جدید ۱۰ ارائه کنیم. سایر تغییرات این ویرایش شامل بسط چندین فصل و روزآمدسازی و بازنگری کلی کتاب است. امیدواریم بتوانیم مراتب قدردانی و ارادت خود را نسبت به کسانی که اجازه داده‌اند از مطالب آن‌ها بهره ببریم، بیان نماییم. به هر فصل دو ویژگی جدید نیز افزوده‌ایم:

- «راهنمای یادگیری» که اصطلاحات و مباحث مهم را معرفی می‌کند و خواننده را برای مطالب موجود در آن آماده می‌سازد. مدرسان و دانشجویان می‌توانند از این راهنماها برای ارزشیابی این که آیا مفاهیم اساسی درک و کسب شده‌اند، استفاده کنند.
- «اندیشه اطلاعاتی» که توجه را به کاربرد مناسب یا به مطالب اضافی غنابخش محتوای فصل جلب می‌کند.

سازماندهی کتاب

- در فصل ۱، «تأثیر اطلاعات بر جامعه»، خلاصه‌وار به اطلاعات در زندگی روزمره ما و در جامعه به عنوان یک کل توجه می‌شود.
- در فصل ۲، «مفاهیم اساسی اطلاعات»، اطلاعات به شیوه‌های گوناگون تعریف و با متمایز ساختن «اطلاعات» از «پیشینه اطلاعاتی»، ویژگی‌های اطلاعات بررسی می‌شود.
- در فصل ۳، «نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی»، انگیزه‌های اطلاع‌یابی کاربران تشریح می‌شود.
- در فصل ۴، «تاریخ فناوری اطلاعات»، پیشرفت‌های فناوری اطلاعات و تأثیرات اجتماعی تحولات عمده دنبال می‌شود.
- در فصل ۵، «فناوری اطلاعات جاری»، کاربردهای معاصر فناوری اطلاعات در بافت‌های خلق، انتقال، ذخیره، بازیابی، و حفاظت از اطلاعات و پیشینه اطلاعاتی معرفی می‌شود.

- فصل ۶، «نهادهای اجتماعی خلق، توزیع، و مدیریت اطلاعات»، با تاریخچه‌ای مختصر آغاز می‌شود و به تشریح نهادهای نوینی که به تهیه، تولید، انتقال، توزیع، مدیریت و دسترس‌پذیرسازی پیشینه‌های اطلاعاتی اقدام می‌کنند، پرداخته می‌شود.
- در فصل ۷، «حرفه‌های اطلاع‌رسانی» در مورد چهار مقوله گسترده اطلاع‌ورزی (خلق، انتقال، مدیریت، و ذخیره) در سه سنت (شفاهی، چاپی، و الکترونیکی) بحث می‌شود.
- در فصل ۸، «تأثیر اطلاعات بر فرهنگ‌ها و جوامع»، نخست بر چگونگی شناسایی «جامعه اطلاعاتی» تأکید و سپس تأثیر اطلاعات و فناوری اطلاعات بر محیط‌های شفاهی، چاپی، و الکترونیکی تشریح می‌شود.
- در فصل ۹، «اقتصاد اطلاعات» اصطلاحات اساسی اقتصاد تعریف و سپس نقش دولت در اقتصاد اطلاعات تشریح می‌شود.
- در فصل ۱۰، «اطلاعات، قدرت، و جامعه»، رابطه بین اطلاعات و قدرت و راه‌های گوناگون تعامل بین دو مفهوم مشخص می‌شود.
- در فصل ۱۱، «وضع قوانین و خط‌مشی‌های اطلاع‌رسانی»، اندیشه وضع قانون بررسی و نمونه‌ای از بنگاه‌های دولتی، بین دولتی، و غیردولتی معرفی می‌شود که سازمان‌های واضع قانون و یا خط‌مشی‌ساز هستند.
- در فصل ۱۲، «حوزه‌ها و مباحث خط‌مشی اطلاعات»، بر دو حوزه مهم نگرانی جاری، یعنی حق تکثیر و محرمانگی، تأکید می‌شود. همچنین خط‌مشی‌های مربوط به خلق و تولید، اشاعه و دسترسی، و توزیع اطلاعات مورد بررسی قرار می‌گیرد.
- در فصل ۱۳، «فلسفه اخلاق اطلاعات»، نمونه‌هایی از چندین نظامنامه فلسفه اخلاق ارائه و در باره مباحث اساسی جاری در فلسفه اخلاق اطلاعات، محرمانگی، آزادی فکری، برابری دسترسی، و دارایی فکری بحث می‌شود.
- در فصل ۱۴، «آینده اطلاعات»، با تفکر و تعمق بر جایگاهی که پیشرفت بیش‌تر جامعه اطلاعات ممکن است منجر به آن شود، نتیجه‌گیری می‌شود.

ما در هر فصل با افکار مختصر و «سؤالات مورد توجه» به نتیجه‌گیری می‌پردازیم. هدف از این سؤالات تحریک تفکر در باره مباحث و مفاهیمی است که معرفی شده‌اند. هرچند که این سؤالات ممکن است برای بحث در کلاس یا توسط گروه‌های کوچک دانشجویان اختصاص یافته باشد، اما می‌توان آن‌ها را به عنوان سؤالات سنجش فردی برای کمک به پیشرفت مهارت‌های تفکر انتقادی دانشجویان به کار برد. افزون بر منابع ارائه شده در انتهای هر فصل، در اکثر فصل‌ها سیاهه‌ای از منابعی اضافی وجود دارد که ممکن است در پیگیری موضوع ارزشمند باشد. منابع وب در هر جا که مناسب و موجود بوده، به سیاهه منابع اضافه شده است. پیوست‌ها شامل واژه‌نامه و سیاهه سرنام‌هاست.

چون محیط اطلاعاتی به سرعت متحول می‌شود، مبانی مطالعات اطلاع‌رسانی

باید با منابعی که ممکن است آخرین پیشرفت‌ها را در مباحث و نگرانی‌های مورد بررسی فراهم آورد، تکمیل شود. یک وب‌سایت کمکی به این منظور تدارک دیده شده است^۱. هم‌چنین توصیه می‌کنیم مدرسان و دانشجویان ترکیبی از منابع حرفه‌ای جاری، روزنامه‌ملی، و وب‌سایت‌هایی را مورد استفاده قرار دهند که به موضوعات مورد بررسی در این کتاب توجه کرده باشند، بسیاری از این متون یا در منابع و یا در منابع اضافی سیاهه شده‌اند.

در طی سال‌ها تجربه، آموخته‌ایم که یکی از مشکل‌ترین چالش‌های حوزه ما یافتن چارچوبی است که در آن تمام فعالیت‌های اطلاع‌رسانی رخ داده را قرار دهیم، و تحولات مداوم را درک کنیم. اغلب محیط اطلاعاتی شبیه شیشه‌ای شکل‌نما به نظر می‌رسد — لحظه‌ای که تصور می‌کنیم ماهیت الگوها را تعیین کرده‌ایم، به نظر می‌رسد هر چیزی باز هم متغیر و متحول شده است. امیدواریم به خوانندگان در درک محیط اطلاعات، و در تدارک پیشینه‌ای کمک کرده باشیم که از طریق آن بتوانند تعمقی تخصصی‌تر و مفصل‌تر داشته باشند. اگر پس از مطالعه این کتاب قطعات جورچین اطلاعات مفهوم بیش‌تری داشته باشد — و اگر باز هم پرسش‌های جالبی وجود داشته باشد که هنوز پاسخ داده نشده‌اند — درخواست داریم که تلاش‌های ما موفقیت‌آمیز بوده است.

منابع

- Macevičiūtė, Elena. 2004. "June Lester and Wallace C. Koehler. Fundamentals of Information Studies: Understanding Information and Its Environment. New York: Neal-Schuman Publishers, Inc. 2003." *Information Research* 9, no. 2. Available: <http://informationr.net/ir/reviewer/revs124.html> (accessed December 2006).
- Raber, Douglas. 2004. "Fundamentals of Information Studies: Understanding Information and Its Environment." *Library Quarterly* 74, no. 4: 486-488.

1. www.neal-schuman.com/fundamentals